DOI 10.47315/archives2020.322.243

УДК 82-6:930(477)Кордуба]:930.253(438)

Віталій Тельвак

доктор історичних наук, професор,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

Юрій Поліщук

кандидат історичних наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4406-5071>

ЛИСТИ

УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО МИРОНА КОРДУБИ У ФОНДАХ ВІДДІЛУ РУКОПИСІВ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ІМЕНІ ОССОЛІНСЬКИХ У ВРОЦЛАВІ (ПОЛЬЩА)

Анотація. Мета дослідження – опрацювання та публікація листів українського державника, вченого, публіциста, історика, письменника Мирона Кордуби (1876–1947) до польських колег Станіслава Закшевського та Тадеуша Вислоцького, котрі відклалися у відділі рукописів бібліотеки Національного інституту імені Оссолінських у Вроцлаві. **Методологічне підґрунтя** становить міждисциплінарний підхід. При цьому важливу роль відіграли методи філософського, загальнонаукового та конкретно-історичного характеру. Особливий акцент зроблено на структурно-функціональному системному аналізі історіографічних фактів та методі критичного аналізу документального матеріалу. **Наукова новизна.** Вперше публікуються листи М. Кордуби, котрі зберігаються у відділі рукописів Національного інституту імені Оссолінських у Вроцлаві. В листах М. Кордуби, адресованих його польським колегам С. Закшевському та Т. Вислоцькому, обговорюються різноманітні питання приватного та творчого характеру. Так, у листах до С. Закшевського український історик вітає колегу з обранням дійсним членом Академії знань у Кракові, просить про протекцію у справі невинно заарештованої доньки Стефанії – студентки математично-природничого факультету Львівського університету, а також наводить джерельні докази з литовсько-руської хроніки на користь своєї гіпотези про те, що польський король Ягайло мав намір одружитися на представниці українського шляхетського роду. В листі до головного редактора краківського журналу «Ruch Słowiański» Т. Вислоцького обговорюється конфлікт, котрий виник між редакцією та українськими співробітниками. Його суть полягала в тому, що польські оглядачі українського життя надавали виразну перевагу москвофільським виданням, транслюючи на шпальтах часопису їхні зневажливі оцінки стосовно культурної діяльності патріотично налаштованих мешканців Східної Галичини. Попри те, що В. Вислоцькому

неодноразово зверталася увага на некоректність такої редакторської політики, очікуваних змін не відбулося. М. Кордуба в своєму листі повідомив про вихід зі складу редакційного грона. **Висновки.** Зроблено висновок про налагодженість співпраці українського історика з польськими вченими у міжвоєнний час.

Ключові слова: М. Кордуба; С. Закшевський; Т. Вислоцький; листи; співпраця.

Листи Мирона Кордуби – найбільш розлого складова його творчої спадщини. Значна її частина відкладалася в архівосховищах нашої держави, насамперед, у львівських колекціях і на сьогодні здебільшого опрацьована. Тож дослідники дедалі частіше говорять про потребу пошуку епістолярної кордубіани в архівах країн Центрально-Східної Європи, з якими була пов'язана творча біографія історика. І тут, природно, у першу чергу йдеться про польські колекції, адже українського вченого пов'язували тривалі у часі, а подекуди й доволі приязні взаємини з визначними польськими інтелектуалами. Більшість із них співпрацювали з чоловічою польською культурною інституцією XIX – першої третини XX ст. – Національним інститутом імені Оссолінських. Як відомо, ця установа постала у Львові в 1817 р., і протягом більше ста років до вибуху Другої світової війни її історія була пов'язана саме зі столицею Галичини. В цей тривалий період з інституцією доволі щільно співпрацювали українські інтелектуали, будучи бібліотекарями, зберігачами фондів, дописувачами до його періодичного видання тощо¹. З огляду на це, у фондах Оссолінеуму відклалося чимало творчих матеріалів українських діячів, що вже неодноразово ставали предметом дослідницького зацікавлення².

У цій статті ми хочемо привернути увагу колег до віднайденого у фондах вроцлавської інституції епістолярію М. Кордуби, котрий

¹ Див., напр.: *Голик Р.* Легенда Львівського Оссолінеуму: постаті, видання та соціальна роль бібліотеки Оссолінських в уявленнях галичан XIX–XX ст. // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*: зб. наук. праць. Львів, 2010. Вип. 2(18). С. 674–689; *Кравець Д.* Зв'язки українських науковців із Національним Закладом ім. Оссолінських у Львові // *Galicja. Studia i materiały*. Rzeszów, 2017. Т. 3 (200 lat Ossolineum). S. 211–224; *Лазурко Л.* Часопис Національної бібліотеки імені Оссолінських у Львові в XIX ст. // Там само. S. 147–169.

² *Sribnyak I.* Historia utrwalona w dokumentach: źródłowe znaczenie dokumentów archiwalnych ze zbiorów Ossolineum dla rekonstrukcji działalności rządu Ukraińskiej Republiki Ludowej na emigracji (na przykładzie rękopisu 22/53) // *Czasopismo zakładu Narodowego im. Ossolińskich*. 2018. Z. 29. S. 155–173.; *Тельвак В. В., Тельвак В. П.* «Страшенно важно зберігти в се время люте живий партійний осередок»: листи Михайла Грушевського з бібліотеки Національного інституту ім. Оссолінських // *Український історичний журнал*. 2019. № 3. С. 166–182.

наразі не потрапляв у поле зору історіографів. Йдеться про 4 листи, написані у міжвоєнний час, що був найбільш плідним у творчій біографії знаного представника львівської історичної школи М. Грушевського. Вони збагачують цікавими нюансами цей надалі малознаний період життєпису М. Кордуби. Три з віднайдених листів адресовані до Станіслава Закшевського (1873–1936) – знаного польського історика та громадсько-політичного діяча. В цих листах, написаних протягом 1927–1933 рр., піднято найрізноманітніші питання – від суто приватних до наукових. Український історик вітає колегу з обранням дійсним членом Академії знань у Кракові (17 червня 1926 р.), просить про заступництво у справі помилково заарештованої доньки Стефанії – студентки природничо-математичного факультету Львівського університету (18 лютого 1930 р.), наводить джерельні докази на користь своєї гіпотези про пошуки Ягайлом «дружини русинки» (19 вересня 1933 р.). Листи просякнуті щирою повагою М. Кордуби до особи польського колеги.

Один із віднайдених листів написаний до головного редактора журналу «Ruch Słowiański» Владислава Тадеуша Вислоцького (1887–1941) – знаного славіста, бібліотекаря, бібліографа, довголітнього співробітника та директора Національного інституту Оссолінських. У ньому відбито неспокій галицького історика черговим загостренням державної політики стосовно української меншини у Другій Речі Посполитій на початку 1930-х років, що позначилося й на змісті журналу «Ruch Słowiański», котрого активним дописувачем був також львівський учений. М. Кордуба висловив занепокоєння головному редактору від імені українських співробітників часопису, звернувши його увагу на той факт, що польські оглядачі українського життя надають виразну перевагу москвофільським виданням, транслуючи на шпальтах часопису їхні зневажливі оцінки стосовно культурної діяльності патріотично налаштованих мешканців Східної Галичини. Попри те, що В. Вислоцькому неодноразово зверталася увага на некоректність такої редакторської політики, очікуваних змін не відбулося. Тож М. Кордуба в своєму листі від 10 січня 1930 р. повідомив про вихід зі складу редакційного грона.

Зміст опублікованих листів переконує нас у тому, що в Бібліотеці Оссолінських відклався тільки фрагмент епістолярного діалогу між М. Кордубою та його польськими колегами. Невідомою наразі є й доля листів кореспондентів українського історика. Принаймні, у львівських колекціях віднайти листи С. Закшевського та Т. Вислоцького до М. Кордуби наразі не вдалося.

Публікацією листів М. Кордуби хочемо привернути увагу колег до надалі малознаної епістолярної україніки в колекціях Бібліотеки Оссолінських. Також наша знахідка вказує на малознаний кордубознавчий

потенціал польських архівів. Так, для прикладу згадаємо фонди Архіву нових актів чи рукописного відділу Національної бібліотеки у Варшаві, де також відклалася архівна кордубіана. Опрацювання й публікація цих наразі незнаних матеріалів врешті наблизить нас до створення академічної інтелектуальної біографії видатного галицького історика, в якій його взаємини з польськими колегами повинні зайняти помітне місце.

При археографічному опрацюванні листів усі текстові скорочення, за винятком загальноприйнятих, розкрито у квадратних дужках. Дрібні особливості тексту (закреслення, вставки над рядками) не обумовлюються; підкреслені М. Кордубою слова наводяться курсивом. Згадані в листах назви періодичних видань автором писалися в лапках і без них; у публікації подаємо скрізь у лапках. Авторські дати і місця написання листів наведені там, де вони є в оригіналі. Рукописні тексти листів скопіював з оригіналів і переклав із польської мови В. Тельвак.

Листи Мирона Кордуби до Станіслава Закшевського

№ 1

Ясновельможний Пане Професоре!

Прошу прийняти найсердечніше вітання з приводу найвищого відзначення³, яке чоловік науки може досягнути, і, здається, єдиного, до здобуття якого не вистачить ані політичних впливів, ані протекції.

З глибокою повагою,
Мирон Кордуба [підпис].

Львів, 17/VI 1927 [р.]

Dział rękopisów Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich (dalej – Dz. rękopisów ZNiO), sygn. 7346 / II (Papiery Stanisława Zakszewskiego. T. IV. Listy różnych osób do Stanisława Zakszewskiego. Lit. K. 1899–1936), s. 293. Оригінал, автограф, рукопис.

№ 2

Варшава, 18/2 1930 [р.]

вул. Залізна, 58, кв. 2

Вельмишановний Пане Професоре!

Не люблю нав'язливих людей і, звичайно, сам також намагаюся не бути нав'язливим – але фатальні обставини змушують мене вдруге звертатися до В[ельми]шановного Пана Проф. з проханням про ласкаве втручання. Також і цим разом йдеться про мою молодшу доньку Стефанію, студентку

³ Український історик вітає колегу з обранням дійсним членом Академії знань у Кракові.

математ[ично]-природничого факультету університету у Львові. Якийсь фатум чи підлий донос скерував на неї підозру поліції про те, що вона відіграла роль Полі Бронфман при відомому нападі на листоношу на вул. Городецькій⁴. Внаслідок цього, 1 жовтня 1929 р. вона була заарештована. В[ельми] шан[овний] Пан Професор напевно читав те повідомлення поліції, яке одразу з'явилося в цілій польській пресі (не лише львівській, але і варшавській) про арешт, і в цьому повідомленні представлено вину заарештованої вже як безсумнівно доведену, при цьому додано, ніби побіжно, що це є донька професора Варшавського університету. Мета повідомлення була ясною. Про свої переживання з того періоду волю промовчати. Слідство тягнулося три місяці і закінчилося рішенням прокуратури, що немає жодної підстави для винесення обвинувального акту, відповідно до чого мою доньку в останніх днях грудня було випущено з в'язниці. Зараз починається другий акт мартирології. Внаслідок арешту вона не змогла записатися на університет. Повернувши свободу, [вона] внесла в середині січня подання до деканату. Декан передав справу університетському суду, в якому головує проф. Хлямтач⁵. І на цьому справа застрягла. Внаслідок безпідставного арешту донька втратила осінній триместр, зараз минає вже половина зимового, а вона надалі повертається з деканату з тією самою відповіддю, що справа ще не вирішена. Думаю, що це є непорядок, адже дитину, котра внаслідок неслухняної підозри вочевидь вже достатньо натерпілася, не випадає ще додатково мучити затягуванням та наражати на втрату і другого триместру. Тож прошу В[ельми]шан[овного] Пана Проф. про ласкаве втручання з метою або пришвидшення рішення університетського суду, або схвалення декана, щоб до часу винесення рішення (котрого результат напевно не може викликати сумнівів) прийняв мою доньку *умовно*, як це зазвичай в таких випадках робиться. Я написав би сам до тих Панів, але не маю приємності знати ані проф. Хлямтача, ані декана математично-природничого факультету. Тому я змушений турбувати В[ельми]шан[овного] Пана Професора, за що дуже перепрошую.

Підписуюся з висловами високої поваги,
Мирон Кордуба [підпис]

Dz. rękopisów ZNiO, sygn. 7346 / II (Papiery Stanisława Zakrzewskiego. T. IV. Listy różnych osób do Stanisława Zakrzewskiego. Lit. K. 1899–1936), s. 295–296. Оригінал, автограф, рукопис.

⁴ Йдеться про заплановану та реалізовану 6 березня 1929 р. Українською військовою організацією (УВО) операцію з поповнення грішми її скарбниці. У лютому 1929 р. було розроблено план нападу на листоношу, який розносив гроші. До операції були залучені члени УВО Ярослав Любівич та Роман Мицик. Роль приманки для листоноші зіграла членкиня УВО, котрій дали фальшиве студентське посвідчення на ім'я Полі Бронфман. Операція зазнала невдачі: Ярослава Любівича було вбито, а Романа Мицика заарештовано. Поліція прийняла Стефанію Кордубу за згадану Полю Бронфман.

⁵ Хлямтач (Chłamtacz) Марцелій (1865–1947) – польський правник, професор Львівського університету.

№ 3

Львів, 19/IX 1933 [р.]

Вельмишановний Пане Професоре і Сенаторе!

Під час банкету в кам'яниці кн[язів] мазовецьких у Варшаві, в суботу 19 серпня, коли ми розмовляли про Ягайла, я зауважив, що він, коли старався про руку Софії, сам засвідчив, що вже мав за дружин дві польки та німкеню, але без потомства, отже хоче ще спробувати з русинкою. На це Пан, Пане Професоре, запитав, де я це вичитав, а на відповідь, що в литовсько-руських хроніках, освідчив, що це нові українські казки. Зараз, повернувшись із села до Львова, я заглянув до згадуваного джерела і виписую відповідне місце:

ad a. 6909 (1401) ... просив Ягайло Вітольда, говорячи таким звичаєм: мав я за собою три дружини, дві ляховиці, а третю німкеню, а плоду з ними не мав; а тепер прошу тебе, здобудь мені у князя Семена сестричну його меншу Софію, щоби я її за себе взяв, а з покоління руського щоби мені Бог плід дав.

Список Быховца. Пол[ное] Собр[ание] Рус[ских] Лет[описей]. Т. XVII. ст. 518.

Наводжу це не з якогось бажання доведення à tout prix⁶ своєї правоти, тільки єдино з метою убезпечитися від закиду, нібито стосовно до таких поважних знавців польсько-литовської історії, як Пан, Пане Професоре, і присутній при розмові проф. Галецький⁷, я насмівився виступати з необґрунтованими твердженнями.

Підписуюся з висловами високої поваги,
Мирон Кордуба [підпис]

Dz. rękopisów ZNiO, sygn. 7346 / II (Papiery Stanisława Zakrzewskiego. T. IV. Listy różnych osób do Stanisława Zakrzewskiego. Lit. K. 1899–1936), s. 297–299. Оригінал, автограф, рукопис.

№ 4

Лист Мирона Кордуби
до Владислава Тадеуша Вислоцького

Вельмишановний Пане Професоре!

З існуючого браку будь-якої відповіді на колективний лист українських співробітників до Редакції «Слов'янського руху»⁸ роблю висновок, що спроби усунення відомого непорозуміння, зроблені з боку Вельмишановного Пана Професора, за моєї скромної співучасті, не призвели до бажаної мети. Водночас, мушу з прикрістю ствердити, що в останніх числах «Слов'янського руху»

⁶ à tout prix (фран.) – за будь яку ціну.

⁷ Галецький (Halecki) Оскар (1891–1973) – польський історик, дійсний член УВАН та НТШ.

⁸ Повна назва журналу – «Ruch Słowiański: miesięcznik poświęcony życiu i kulturze Słowian».

пан І. В. Р. (напевно др. Ріхтер) з величезної маси слов'язознавчої літератури вибрав спеціально з русофільських часописів (доволі посередньої вартості) статті, котрі атакують українців, заперечуючи їх національну окремішність від росіян, – та реферує їх таким чином, що читачі мають враження, ніби Шан[овна] Редакція поділяє ті погляди.

З огляду на це, ласкаво прошу викреслити моє прізвище зі списку співробітників «Слов'янського руху».

Підписуюся з висловом високої поваги,
Мирон Кордуба [підпис].

Львів, 10/І 1930 [р.]

Dz. rękopisów ZNiO, sygn. 13593 / II (Korespondencja Władysława Tadeusza Wisłockiego jako redaktora «Ruchu Słowiańskiego» z lat 1927–1939. Lit. Kon – Pol), s. 13. Oryginał, автограф, рукопис.

REFERENCES

1. Holyk, R. (2010). Lehenda Lvivskoho Ossolineumu: postati, vydannia ta sotsialna rol biblioteki Ossolinskykh v uiavlenniakh halychan XIX–XX st. [Lviv Ossolineum legends: personalities, publications and social role of the Ossolineum as perceived by Galicia inhabitants in the 19th–20th centuries]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka: zbirnyk naukovykh prats'*, 2(18), 674–689. [in Ukrainian].
2. Kravets, D. [2017]. Zviazky ukraiynskykh naukovtsiv iz Natsionalnym Zakladom im. Ossolinskykh u Lvovi. [Connections of Ukrainian scientists with the National Ossolinski Institute in Lviv]. *Galicja. Studia i materiały*, 3, 211–224. [in Ukrainian].
3. Sribniak, I. V. (2018). Historia utrwalona w dokumentach: źródłowe znaczenie dokumentów archiwalnych ze zbiorów Ossolineum dla rekonstrukcji działalności rządu Ukraińskiej Republiki Ludowej na emigracji (na przykładzie rękopisu 22/53). *Czasopismo zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, 29, 155–173. [in Polish].
4. Sribniak, I. V. & Palienko, M. H. (2018). Informatsiino-dzherelnyi potencial arkhivnykh zbirk Natsionalnoyi ustanovy imeni Ossolinskykh u Vroclavi z istoriyi UNR (kolektsiya 22/53). [Informational and source potential of archival collections of the National Ossolinski Institute in Wrocław on the UNR history (collection 22/53)]. *Etnichna istoriya narodiv Yevropy*, 54, 127–140. [in Ukrainian].
5. Telvak, V. V., Telvak, V. P. (2019). «Strashenno vazhno zberihy v se vremena liute zhyvyi partiinyi oseredok»: lysty Mykhaila Hrushevskoho z biblioteki Natsionalnoho instytutu im. Ossolinskykh. [«Crucially important in these cruel times to save a vivid party center»: Mykhailo Hrushevsky's letters from the library of the National Ossolinski Institute]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 166–182. [in Ukrainian].

Vitalii Telvak

Ph. D. of Historical Sciences, Professor,
Drohobych State Pedagogical University
named after Ivan Franko
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

Yurii Polishchuk

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Uman National University of Horticulture
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4406-5071>

**LETTERS OF UKRAINIAN SCIENTIST MYRON KORDUBA IN
MANUSCRIPT DEPARTMENT OF THE LIBRARY AT OSSOLINSKI
NATIONAL INSTITUTE IN WROCLAW (POLAND)**

Abstract. The purpose of the study is to process and publish letters of the Ukrainian statesman, scientist, publicist, historian and writer Myron Korduba (1876–1947) to Polish colleagues Stanisław Zakaszewski and Tadeusz Wysłowski, which are deposited in the manuscripts department of the library at the Ossolinski National Institute in Wrocław. **The methodological basis** of the work is an interdisciplinary approach. At the same time, philosophical, general-scientific and specific-historical methods are applied as well. Methods of structural and functional system analysis of historiographical facts and the method of critical analysis of documentary material have been particularly important in research implementation. **Scientific novelty:** the letters of Myron Korduba (1876–1947), a famous politician, scholar, publicist, historian and writer, have been published for the first time. The letters are stored in Ossolinski National Institute in Wrocław. They are addressed to Korduba's Polish colleagues Stanisław Zakaszewski and Tadeusz Wysłowski. The addressees discuss private issues as well as the problems of creative work. In letters to S. Zakaszewski, the Ukrainian historian congratulates his colleague on being elected a full member of the Academy of Arts and Sciences in Krakow as well as asks for protection in the case of his innocently arrested daughter Stefania, a student of the Faculty of Mathematics and Natural Sciences at Lviv University. In other letters he cites sources from the Lithuanian-Rus chronicle to support his hypothesis that the Polish King Jagiello intended to marry a representative of the Ukrainian noble family. In his letter to the editor-in-chief of the Krakow magazine «Ruch Słowiański», T. Wysłowski, historian discusses the conflict that has arisen between the editorial board and Ukrainian staff. Polish observers of Ukrainian life clearly preferred moscophile publications. This resulted in publishing of contemptuous assessments of the cultural activities of patriotic citizens in Eastern Galicia. Despite the fact that the incorrectness of such an editorial policy was repeatedly explained to Wysłowski, the expected changes did not take place. Therefore, M. Korduba in his letter announced the resignation from the editorial staff. It has been **concluded** that cooperation between the Ukrainian historian and Polish scientists in the interwar period was well-established.

Key words: M. Korduba; S. Zakaszewski; T. Wysłowski; letters; cooperation.